

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVI підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

22 лютого 2024

Київ 2024

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 406 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 22.04.2024)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Члени редколегії Балабаниць А.В., доктор економічних наук, професор;
Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Булатова О.В., доктор економічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор;
Толпежніков Р.О., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 22 лютого 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

військових витрат погіршують безпекові показники у довгостроковій перспективі, посилюючи недовіру та дестабілізуючи систему міжнародних економічних відносин. Спільне визначення загроз, об'єднує міжнародних акторів у пошуках ефективних безпекових концепцій та створює нові субрегіональні контексти.

Література

- 1.База даних військових витрат SIPRI <https://www.sipri.org/databases>
- 2.Булатова О., Панченко В., Іващенко О. (2023). Мегатренди міжнародного економічного розвитку і виклики економічній безпеці: потенціал управління політикою стійкості та протидії ризикам. *Modeling the development of the economic systems*. 2023, (2). 215–222. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-29>
- 3.Сарбаш С. М. Глобальна трансформація та сучасні тенденції розвитку безпекового середовища. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Економіка*. 2022. Вип. 23. С.78–99.
- 4.Kaldor, M., 2003b. The Idea of Global Civil Society. *International Affairs*, 79(3), 583–593.
- 5.Keane, J., 2003. *Global Civil Society?* Cambridge: Cambridge University Press. 214p.<https://doi.org/10.1017/CBO9780511615023>

Захарова Ольга,
кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет

РОЛЬ ІНДИКАТОРІВ В ОЦІНЦІ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В системі аналізу та оцінки рівня економічної безпеки ключова роль належить саме індикаторам оцінювання, що представляють собою певні кількісні (зазвичай) або якісні вимірники (метрики), що використовуються для вимірювання та оцінки ступеня стійкості, надійності та дієздатності економічної системи країни. Саме такі індикатори дозволяють визначити рівень економічної безпеки та її здатність витримувати внутрішні та зовнішні виклики, протистояти загрозам та ризикам.

Індикатори складають методологічну основу моніторингу рівня та стану економічної безпеки, оскільки вони надають конкретні кількісні дані, що використовуються для вимірювання та оцінки певних аспектів або процесів, що впливають на стан безпеки.

Результати аналізу даних на основі індикаторів дозволяють розробляти стратегії економічної безпеки та визначати цільові орієнтири та відслідковувати їх досягнення, оцінювати ефективність, вчасно ідентифікувати загрози та попереджати їх негативний вплив, прогнозувати та відслідковувати тенденції та взаємозв'язками між різними індикаторами, обґрунтовувати рішення тощо. В цілому індикатори спільно створюють комплексне бачення проблематики економічної безпеки країни та допомагають економістам, аналітикам, фахівцям різних сфер, урядовим органам в розумінні та вдосконаленні стратегій економічного управління, у тому числі безпекових стратегій.

В Україні офіційно затверджені Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки [1], в яких визначено множину (перелік) індикаторів, за якими така оцінка може проводитися та формування яких здійснюється на основі таких принципів, як репрезентативність, достовірність, інформаційна доступність тощо. Аналіз особливостей побудови системи індикаторів в методиці показав, що до неї включено 128 індикаторів безпеки, з яких 32 (25%) – це індикатори фінансової безпеки. В системі індикаторів 16 показників виробничої безпеки, 15 – соціальної, 12 – макроекономічної, по 11 – зовнішньоекономічної та продовольчої, 10 – енергетичної, 7 – демографічної. Серед фінансових індикаторів 7 належать до вимірників банківської безпеки, по 4 - безпеки небанківського сектору та бюджетної безпеки, 5 - боргової безпеки, по 6 - валютної та грошово-кредитної безпеки.

З точки зору впливу на рівень безпеки можна виділити 3 типи індикаторів, а саме: *показник – стимулятор*, що має прямий зв'язок з інтегральною оцінкою безпеки, тобто зростаючи посилює безпеку; *показник – дестимулятор*, що має зворотній зв'язок з рівнем безпеки, тобто зростаючи ослаблює стан безпеки; *змішаний показник*, який до певного значення показника є стимулятором, а в разі подальшого збільшення перетворюється на дестимулятор стану безпеки.

В системі індикаторів економічної безпеки України (відповідно до офіційної методики) 54 показники або 42,2% є стимуляторами, 38 показників або 29,7% - дестимулятори, 42 показники або 32,8% - показники змішаного типу. Найбільше індикаторів-стимуляторів в таких субскладових, як інвестиційно-інноваційна та продовольча безпеки; дестимулятори переважають серед фінансових індикаторів та показників соціальної безпеки.

З точки зору вимірювання безпеки систему індикаторів представляють у вигляді сукупності діапазонів їх значень, що в цілому мають межі варіації від 0 до 1 (або від 0 до 100%), які поділені на певну кількість діапазонів. Зокрема, в методиці таких груп 5, відповідно межі кожного інтервалу позначають критичне, небезпечне, незадовільне, задовільне та оптимальне значення стану безпеки.

На міжнародному рівня також існують певні сукупності показників, що можуть виступати індикаторами безпеки. Так, МВФ розробив систему індикаторів фінансової стійкості, до якої входять 40 індикаторів, а саме 25 індикаторів для сектору депозитних корпорацій (із яких 12 основні) та 15 індикаторів для клієнтів сектору депозитних корпорацій [4]. Зазначені показники вимірюють поточний фінансовий стан і стійкість фінансових установ країни із сектору депозитних корпорацій, страхових корпорацій, пенсійних фондів та інших фінансових корпорацій в цілому.

МВФ спільно зі Світовим банком розробили систему оцінки Debt Sustainability Framework, що вимірює рівень боргової стійкості та безпеки, на основі якої можна розробляти рекомендації щодо управління борговою політикою країн [5]. Ця система включає такі показники, як загальний обсяг боргу, співвідношення між загальним обсягом боргу та доходами країни; співвідношення між обсягом боргу та експортними доходами країни, співвідношення між обсягом платежів за обслуговування боргу та доходами країни; показник оцінки ризику, пов'язаного з потребою погашення боргових зобов'язань та залучення нового боргу, розподіл боргових зобов'язань за строками погашення та інші.

Світовим банком розроблена система індикаторів фінансової інклюзії The Global Findex Database [6], які використовуються для вимірювання рівня доступу до фінансових послуг та включення в фінансову систему різних сегментів населення та підприємств у світі. Також в рамках загальної бази статистичної інформації World development indicator Світовий банк збирає та публікує соціально-економічні індикатори розвитку країн світу, які представлені на World Bank Open Data [7], серед яких ВВП, ВВП на душу населення, темпи зростання ВВП, інфляція, питома вага промисловості та сільського господарства у ВВП, валове нагромадження у ВВП, податкові відрахування у ВВП, внутрішній кредит, наданий фінансовим сектором у ВВП, зовнішній борг, виплати по обслуговуванню зовнішнього боргу, особисті грошові перекази, прямі іноземні інвестиції та інші.

Національний банк України в рамках методик оцінювання рівня фінансової стабільності та стійкості виокремлює перелік індикаторів, за допомогою яких можна виміряти рівень фінансової стабільності (наприклад, рівень непрацюючих кредитів в економіці, коефіцієнти боргового навантаження, співвідношення наданих кредитів до вартості застави та багатьох інших), а також комплексні індикатори, які дозволяють оцінити поточну ситуацію у фінансовому секторі, проте не дають прогнозу подальшого розвитку ситуації [3]. Як приклад комплексного показника можна навести Індекс фінансового стресу (ІФС), який періодично розраховує та публікує НБУ з метою відображення рівня напруги у фінансовому секторі України (ІФС знаходиться в межах 0-1, де 0 – повна відсутність напруги та 1 – найвищий рівень стресу). Окрім оцінки рівня стресу ІФС дозволяє вимірювати

глибину та тривалість періодів нестабільності фінансових ринків, оцінювати ефективність антикризових заходів та визначити характер потрясінь фінансової системи [2].

У підсумку зазначимо, що складність та комплексність концепту економічної безпеки обумовлюють наявність великої кількості кількісних вимірників – індикаторів, за допомогою використання яких можна оцінити стійкість та безпеку розвитку. Однак, систематизація таких індикаторів дозволяє структурувати систему економічну безпеку країни та є підґрунтям розробки моніторингу загроз та стану безпеки, дозволяючи визначити основні напрямки політики управління економічною безпекою.

Література

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

2. Про Індекс фінансового стресу. Національний банк України. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/fsi>

3. Про фінансову стабільність. Національний банк України. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/about>

4. IMF Financial soundness indicators compilation guide, 2019. S. 218. URL: <https://www.imf.org/en/Data/Statistics/FSI-guide>

5. International Monetary Fund. Debt Sustainability Framework . URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/imf-world-bank-debt-sustainability-framework-for-low-income-countries>

6. The Global Findex Database. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/globalindex>

7. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>

Марена Тетяна

кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи,
професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин

Маріупольський державний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ОСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Особливе місце серед «м'яких» параметрів безпеки, які включають широкий спектр соціальних, економічних, природничо-екологічних, ресурсних складових і значення яких